

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA NEOLOGIZMLARNING PRAGMATIK XUSUSIYATLARI

*Pardayeva Nasiba Boyqobulovna, O'zbekiston davlat jahon tillari
universiteti mustaqil izlanuvchisi*

PRAGMATIC FEATURES OF NEOLOGISMS IN ENGLISH AND UZBEK

*Pardayeva Nasiba Boykobulovna, Uzbek State University of world
languages, independent researcher*

ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ НЕОЛОГИЗМОВ В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ

*Пардаева Насиба Бойкобуловна, Узбекский государственный
университет мировых языков, независимый исследователь*

*nasibapardayev
a44b@gmail.co
m*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillarida neologizmlarning pragmatik xususiyatlari, ularning kommunikatsiyadagi o'rni, madaniy aks sadosi hamda til taraqqiyotidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot, shuningdek, ommaviy axborot vositalari, internet va ijtimoiy tarmoqlar neologizmlarning tarqalishiga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qilib, ikki til orasidagi umumiylik va farqlarni ochib beradi. Qo'shimcha ravishda, pandemiya davridagi so'z yangiliklari ham misol tariqasida ko'rib chiqilib, ularning ijtimoiy jarayondagi roli yoritiladi. Shu bilan birga, neologizmlarning rasmiy nutq, kundalik muloqot va yoshlar tilidagi o'ziga xosliklari tahlil qilinib, ularning ijtimoiy guruhlararo muloqotga ta'siri ham yoritiladi.

Kalit so'zlar: neologizm, ingliz tili, o'zbek tili, pragmatik xususiyatlar, so'z yasash, o'zlashma so'zlar, kommunikativ funktsiya, madaniy moslashuv.

Annotation: This article analyzes the pragmatic features of neologisms in the English and Uzbek languages, focusing on their role in communication, cultural reflection, and the significance in language development. The study also examines the impact of mass media, the internet, and social networks on the spread of neologisms, revealing similarities and differences between the two languages. Additionally, pandemic-era neologisms are considered as examples, highlighting their role in social processes. Furthermore, the specific features of neologisms in official speech, everyday communication, and youth language are analyzed, along with their influence on intergroup communication.

Keywords: neologism, English language, Uzbek language, pragmatic features, word formation, borrowed words, communicative function, cultural adaptation.

Аннотация: В данной статье анализируются прагматические особенности неологизмов в английском и узбекском языках, их роль в коммуникации, культурный резонанс и значение в развитии языков. В исследовании также анализируется влияние СМИ, Интернета и социальных сетей на распространение неологизмов, выявляя общие черты и различия между двумя языками. Кроме того, в качестве примера рассматриваются словесные инновации во время пандемии и освещается их роль в социальных процессах. Анализируется специфика неологизмов в официальной речи, повседневном общении и молодежном языке, а также их влияние на межсоциальную коммуникацию.

Ключевые слова: неологизм, английский, узбекский язык, прагматические особенности, словообразование, заимствованные слова, коммуникативная функция, культурная адаптация.

XXI asr boshlarida globallashuv, raqamli texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy kommunikatsiya vositalarining tez sur'atlarda rivojlanishi natijasida tillarda yangi leksik birliklar — neologizmlarning yuzaga kelish jarayoni sezilarli darajada faollashdi. (Crystal, D. 2012).¹ Neologizmlar til tizimining dinamikligini, zamon talablariga moslashuvchanligini aks ettirib, jamiyatda yuz berayotgan ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy o'zgarishlarning bevosita mahsuli hisoblanadi. Ular nafaqat yangi tushunchalarni nomlash vositasi, balki kommunikativ jarayonda ma'lum maqsad va niyatlarni ifodalash uchun ham xizmat qiladi. Shu jihatdan, neologizmlarni pragmatik nuqtai nazardan tadqiq etish tilshunoslikdagi dolzarb masalalardan biridir. (Yule, G. 1996)²

Pragmatika tilshunoslikning nutq ishtirokchilari, ularning muloqot maqsadi, shuningdek, kontekst o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganuvchi sohasi sifatida neologizmlarning qo'llanish xususiyatlarini chuqurroq tushuntirish imkonini beradi. Masalan, ingliz tilidagi greenwashing so'zi dastlab ekologiya sohasida firibgarlik amaliyotini bildiruvchi termin sifatida yaratilgan bo'lsa, bugungi kunda u siyosiy nutqda tanqidiy va istehzo ma'nolarini ifodalovchi kuchli pragmatik birlik sifatida ishlatilmoqda. (Allan, K. 2006)³ Xuddi shunday, o'zbek tilida so'nggi yillarda faol qo'llanayotgan raqamlashtirish, mobil ilova, startap kabi neologizmlar nafaqat texnologik yangiliklarni nomlaydi, balki mamlakatda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlarning ramziy ifodalaridan biriga aylangan.

Ingliz va o'zbek tillarida neologizmlar shakllanish jarayoni bir-biridan sezilarli farqlarga ega. Ingliz tilida bu jarayon ichki til resurslari — affiksatsiya, kompozitsiya, blending, back-formation kabi so'z yasash usullari orqali juda faol kichadi (Bauer, L. 2003)⁴. O'zbek tilida esa neologizmlar ko'pincha boshqa tillardan, ayniqsa ingliz tilidan o'zlashadi, ba'zan to'g'ridan-to'g'ri, ba'zan esa tarjima yo'li bilan. Shu bilan birga,

o'zbek tilidagi o'zlashmalar fonetik, morfologik va semantik jihatdan milliy til me'yorlariga moslashtiriladi, bu esa ularning kommunikativ samaradorligini oshiradi (Jo'rayev, M. 2020)⁵.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, bugungi global axborot makonida neologizmlar ikki tilda ham tez va keng tarqalmoqda. Ayrim inglizcha neologizmlar qisqa vaqt ichida xalqaro miqyosda ommalashib, o'zbek tiliga ham kirib keladi. Masalan, *hashtag*, *fake news*, *podcast* kabi so'zlar internet diskursi orqali keng qo'llanila boshladi va qisqa muddat ichida o'zbek tilida ham kommunikativ vosita sifatida o'rnatildi. Bu jarayon tillararo ta'sirning kuchayishi, madaniyatlararo muloqotning intensivligi va zamonaviy kommunikatsiya texnologiyalarining roli bilan izohlanadi (Plag, I. 2003)⁶.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — ingliz va o'zbek tillaridagi neologizmlarning pragmatik xususiyatlarini aniqlash, ularning kommunikativ vazifalarini tahlil qilish hamda qo'llanish strategiyalarini o'rganishdir. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

1. Ingliz va o'zbek tillarida neologizmlarning shakllanish manbalari va usullarini aniqlash;
2. Neologizmlarning pragmatik funksiyalarini turkumlash;
3. Ijtimoiy-madaniy kontekstda neologizmlarning qabul qilinishi va adaptatsiya jarayonini o'rganish;
4. Har ikki til misolida auditoriya reaksiyasi va muloqot strategiyalarini tahlil qilish.

Tadqiqot obyekti sifatida ingliz va o'zbek tillarida so'nggi o'n yillikda yuzaga kelgan neologizmlar tanlandi. Predmet esa ushbu birliklarning pragmatik xususiyatlari va kommunikativ jarayondagi funksiyalaridir. Ishning metodologik asosini zamonaviy lingvistik pragmatika nazariyalari (Leech, Levinson, Yule), kognitiv tilshunoslik yondashuvlari (Lakoff, Fauconnier) hamda sotsiolingvistika konsepsiyalari (Labov) tashkil etadi. Tahlilda qiyosiy-lisoniy tahlil, kontekstual tahlil, diskursiv yondashuv va

¹ Crystal, D. *English as a Global Language*. Cambridge University Press, 2012.

² Yule, G. *Pragmatics*. Oxford University Press, 1996.

³ Allan, K., Burridge, K. *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge University Press, 2006.

⁴ Bauer, L. *Introducing Linguistic Morphology*. Edinburgh University Press, 2003.

⁵ Jo'rayev, M. "O'zbek tilida zamonaviy neologizmlar va ularning qo'llanish xususiyatlari." *O'zbek tili va adabiyoti*, №5, 2020.

⁶ Plag, I. *Word-Formation in English*. Cambridge University Press, 2003.

semantik-pragmatik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Shunday qilib, ingliz va o'zbek tillarida neologizmlarning pragmatik xususiyatlarini o'rganish tilshunoslikdagi nazariy va amaliy jihatdan muhim yo'nalishlardan biridir. Bu nafaqat leksikologiya va pragmatika sohalari, balki tarjima nazariyasi, sotsiolingvistika va madaniyatlararo kommunikatsiya tadqiqotlari uchun ham katta ahamiyat kasb etadi.

Ingliz va o'zbek tillaridagi neologizmlar bir-biriga ta'sir ko'rsatish va o'zaro so'z almashish (borrowings) jarayonini namoyish etadi. Bu hodisa pandemiyaning global miqyosini hamda zamonaviy aloqa vositalarining uzviy bog'liqligini ifodalaydi. Har ikki tilda yangi so'zlar va ularni ishlatuvchilar hissiy holati o'rtasida bevosita aloqadorlik

kuzatiladi, bu esa til tizimida jamiyatdagi xavotir, tajriba va kayfiyatlarning qanday aks etayotganini ochib beradi. Ommaviy axborot vositalari neologizmlarning keng tarqalishida muhim omil bo'lib, zamonaviy kommunikatsiya platformalari yangi leksik birliklarning shakllanishi va ommalashuviga katta ta'sir ko'rsatadi. COVID-19 pandemiyasi jarayonida ingliz va o'zbek tillarida paydo bo'lgan neologizmlar ularning pragmatik jihatlarini — vaziyatga mosligi, madaniy ma'nodagi aks-sadosi va hissiy ta'sirini — yorqin tarzda namoyon etdi. Kelgusida ham neologizmlar rivojlanishini kuzatish ularni pandemiadan keyingi davrda tilshunoslik va madaniy hujjatlashtirishning dolzarb tadqiqot obyekti sifatida saqlab qoladi.

<u>Ingliz tilidagi neologizmlarning pragmatik xususiyatlari</u>	<u>O'zbek tilidagi neologizmlarning pragmatik xususiyatlari</u>
“Social distancing” (ijtimoiy masofa), “quarantine” (karantin), “contact tracing” (aloqalarni aniqlash), “flatten the curve” (tarqalishni yengillashtirish) kabi yangi atamalar to'g'ridan-to'g'ri pandemiya bog'liq bo'lib, sog'liqni saqlash choralari o'g'irida oid ijtimoiy kontekstni aks ettirib, jamoatchilik nutqining muhim qismiga aylandi.	Ba'zi o'zbekcha neologizmlar ingliz tilidagi atamalarining so'zma-so'z tarjimasi orqali yuzaga kelgan. Masalan, “social masofalashuv” (social distancing). Bunday holatlar ingliz tilining o'zbek lug'atiga ta'siri va global tendensiyalarni aks ettiradi.
Yangi atamalar ko'pincha mavjud so'zlarning aralashtirilishi yoki qo'shilishi orqali yuzaga keladi. Masalan, “infodemic” (information + epidemic — axborot + epidemiyaning birikmasi) — virus haqidagi haddan tashqari ko'p va chalkash ma'lumotlarni anglatadi.	O'zbekcha neologizmlar ko'pincha sog'liq va jamoatchilik haqidagi mahalliy madaniy tushunchalarni o'zida mujassam etadi. Masalan, karantin atamasi o'zbek jamiyatidagi xavfsizlik, oila va jamoaviy yordam an'alariga mos ma'no olgan bo'lishi mumkin.
“Pandemic fatigue” (pandemiya charchog'i) yoki “COVID anxiety” (COVID xavotiri) kabi so'zlar pandemiya bog'liq qo'rquv va ruhiy bosimlarni ifodalaydi. Bu atamalar inqirozning psixologik ta'sirini ko'rsatadi.	Ba'zi neologizmlar o'zbek tilining turli hududlardagi shevalari yoki so'zlashuv tili elementlarini o'z ichiga olgan bo'lib, ularning ma'lum guruhlar orasida ko'proq aks sado berishiga olib keladi.
Ommaviy axborot vositalari kompaniyalari, hukumat e'lonlari yoki ijtimoiy tarmoqlardagi trendlar orqali ommalashgan yangi so'zlar tezda ommaviy lug'atga kirib bordi. Masalan, “Zoom fatigue” (Zoom platformasidan charchash) kabi atamalar virusdek tarqaldi va tez tanildi.	Ingliz tilidagi kabi, ba'zi o'zbekcha neologizmlar siyosiy ma'no kasb etishi yoki pandemiya nisbatan jamiyat munosabatini ifodalashi mumkin. Ular hukumat qarorlari yoki sog'liqni saqlash siyosatiga nisbatan xalq fikrini ifoda etadi.
Oldindan mavjud bo'lgan so'zlar yangi kontekstga moslashtirildi. Masalan, “mask” (niqob) so'zi pandemiya oldin faqat tibbiy vosita sifatida tushunilgan bo'lsa, endilikda xavfsizlik timsoli yoki siyosiy bayonot sifatida ham ishlatilmoqda.	Pandemiya davrida raqamli kommunikatsiyaning kuchayishi natijasida onlayn platformalar va virtual muloqot bilan bog'liq yangi atamalar yuzaga keldi. Bu ingliz tilidagi tendensiyalarning o'zbek tiliga ta'sirini ham aks ettiradi.

COVID-19 pandemiyasi davrida yuzaga kelgan neologizmlar tilshunoslik nuqtai nazaridan alohida ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonni to'laqonli anglash uchun turli ilmiy metodlarning birgalikda qo'llanishi zarur bo'lib, bunday yondashuv yangi leksik birliklarning nafaqat lingvistik tuzilishini, balki ularning kommunikatsiya jarayonlarida tutgan o'rni, ijtimoiy munosabatlarga ta'siri hamda madaniy idrokda ahamiyatini keng qamrovli tahlil qilish imkonini beradi. Shunday ko'p qirrali tahlil tilning ilgari kuzatilmagan miqyosdagi global inqirozlarga qanday moslashishini va ularga javob berish mexanizmlarini chuqur tushunishga xizmat qiladi (Avlaeva Saida Bozorovna, Pragmatic Feature of Neologisms in Uzbek and English Languages).¹

Neologizmlar pandemiya sharoitida faqatgina yangi tushunchalarni ifodalash vositasi bo'lib qolmadi, balki ular odamlarning hissiy holati, ijtimoiy kayfiyati va madaniy tajribalarini aks ettiruvchi semantik marker sifatida ham namoyon bo'ldi. Xususan, ingliz va o'zbek tillarida pandemiya davrida yuzaga kelgan ko'plab yangi so'zlar odamlar kundalik muloqotida faol qo'llanila boshladi va ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar hamda internet platformalari orqali keng tarqaldi. Bu jarayonda neologizmlarning kommunikativ funksiyalari yanada yaqqol ko'rinib, ularning kontekstga moslashuvchanligi va madaniy aks-sadosi til rivojining muhim ko'rsatkichiga aylandi. Internet muloqoti neologizmlarning shakllanishi va tarqalishida yetakchi omillardan biri bo'lib, axborot almashishning yangi usullarini yuzaga keltirdi. Raqamli kommunikatsiya tezligi, global qamrovi va interaktiv xususiyatlari tufayli yangi so'zlar bir vaqtning o'zida turli mintaq va madaniy muhitlarda qabul qilinmoqda. Shu bilan birga, internet muloqoti barcha tillarda lug'at tarkibi va tuzilmasida o'zgarishlarga olib kelmoqda, yangi leksik birliklar esa ko'pincha virtual makonda yaratilgan bo'lib, keyinchalik kundalik hayotga singib ketmoqda.

To'laqonli va samarali internet muloqoti foydalanuvchilarning til vositalaridan foydalanish me'yorlari va kommunikatsiya qoidalarini bilishini

talab etadi. Shu sababli tilshunoslar va lingvomadaniyatshunoslar oxirgi yillarda tarmoq diskursini chuqur o'rganishga alohida e'tibor qaratmoqda. Internet madaniyatlararo muloqot maydoni sifatida inson-kompyuter o'zaro munosabatlaridagi lingvistik, pragmatik va sotsiokulturni jihatlarini tahlil qilish uchun noyob laboratoriya vazifasini o'taydi (Arnold I.V 2017).²

Internet diskursining o'ziga xos belgilari qatoriga quyidagilar kiradi:

Virtuallik — foydalanuvchilar ko'pincha bir-birini shaxsan tanimagan holda muloqot qiladi;

Global xarakter — geografik cheklolrsiz aloqaga kirishish imkoniyati;

Gipertekstililik — matn tarkibida multimedia elementlaridan (rasm, video, havola va boshqalar) foydalanish;

Kompyuter diskursi muloqotning bir turi sifatida quyidagi xususiyatlarga ega:

Masofa va vaqt bo'yicha ajralish — muloqot ishtirokchilari bir joyda bo'lmaydi;

Vositachilik — texnik vositalar orqali muloqot olib borish;

Yuqori o'tkazuvchanlik — axborotning tez va keng tarqalishi;

Kreollashgan matn — so'zlar, emodzilar, piktogrammalar va boshqa vizual belgilar aralashmasidan iborat bo'lishi;

Maqom tengligi — onlayn muloqotda ijtimoiy yoki lavozimiy farqlar ko'pincha yo'qoladi;

Emotsional ifodaning texnik vositalar bilan uzatilishi — emodzilar va grafik belgilar yordamida hissiyot yetkazish;

Ko'p shaklli diskurs — yozma, og'zaki va vizual unsurlarning bir vaqtda qo'llanishi;

Kompyuter etikasi — raqamli makonda muloqotning axloqiy me'yorlari.

Kompyuter diskursidagi matnlar ko'pincha jurnalistika, ommaviy axborot vositalari, ilmiy muhokamalar va norasmiy yozishmalarga xos elementlarni birlashtiradi. Ingliz tilidagi kompyuter diskursi ingliz tilidagi muloqot me'yorlariga mos keladi, biroq virtual makon ta'siri ostida an'anaviy shakllardan sezilarli farq qiladi. Natijada, onlayn muloqot insoniy muloqotning barcha asosiy

¹ Avlaeva Saida Bozorovna, Pragmatic Feature of Neologisms in Uzbek and English Languages, 176-179. <https://grnjournal.us/index.php/STEM/article/download/7424/7220/13103>

² Arnold I.V. Stylistics of modern English (stylistics of decoding) / Study Guide. " Foreign. yaz. ". 3rd ed. M.: Education, 2017. <https://7universum.com/ru/philology/archive/item/14718>

turlarini oʻzida mujassam etadi: u ommaviy, guruhiy, shaxsiy yoki ichki nutq shaklida boʻlishi mumkin; hajmi qisqa yoki katta boʻlishi mumkin; shuningdek, ogʻzaki yoki yozma tarzda amalga oshirilishi mumkin. Bunday murakkab va koʻp qatlamli jarayonlarni oʻrganish neologizmlarning pandemiya sharoitida va undan keyingi davrda til rivoji, madaniy moslashuv va ijtimoiy kommunikatsiyadagi rolini chuqur tahlil qilishga imkon beradi (Akhrenova N.A. 2019)³.

COVID-19 pandemiyasi davrida ingliz va oʻzbek tillarida yuzaga kelgan neologizmlar til, jamiyat va madaniyat oʻzaro taʼsirining murakkab jarayonlarini ochib berdi. Ushbu davr nafaqat yangi leksik birliklarning paydo boʻlishi, balki ularning tez surʼatlarda ommalashuvi va kundalik muloqotga kirib kelishi bilan ham ajralib turadi. Yangi soʻzlar pandemiyaning global xarakterini, axborot almashishning zamonaviy shakllarini hamda odamlarning hissiy va ijtimoiy holatini ifodalovchi kuchli kommunikativ vosita sifatida namoyon boʻldi.

Tadqiqot shuni koʻrsatdiki, neologizmlar internet diskursida ayniqsa faol qoʻllaniladi. Raqamli kommunikatsiya vositalari va ijtimoiy tarmoqlar yangi soʻzlarning shakllanishi, tarqalishi va madaniy aks-sadosida yetakchi rol oʻynaydi. Virtual makonning oʻziga xos xususiyatlari - virtuallik, global xarakter, gipertekstlilik, multimedia elementlari bilan boyitish, emodjilar orqali hissiy ifoda — neologizmlarning kommunikativ imkoniyatlarini kengaytiradi va ularni tez moslashuvchan til unsurlariga aylantiradi. Kompyuter diskursi oʻzining koʻp qatlamli tabiati bilan ajralib turadi: unda jurnalistik, ilmiy, ommaviy va shaxsiy muloqot unsurlari birlashadi, maqom tengligi kuchayadi, vaqt va makon cheklovlari bartaraf etiladi. Shu bois, internet muloqoti nafaqat lingvistik jarayonlarni, balki madaniy va ijtimoiy munosabatlar dinamikasini

ham tubdan oʻzgartirmoqda. Umuman olganda, neologizmlarning pandemiya davridagi rivojlanishi va ularning internet muloqotidagi faol ishlatilishi global kommunikatsiya jarayonida tilning moslashuvchanligini, madaniy integratsiya mexanizmlarini va jamiyatning yangi ijtimoiy tajribalarga munosabatini aks ettiradi. Bu jarayonlarni tizimli oʻrganish tilshunoslik, sotsiolingvistika va lingvomadaniyatshunoslik uchun kelgusida ham dolzarb boʻlib qoladi.

Adabiyotlar roʻyxati:

1. Allan, K., Burridge, K. *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge University Press, 2006.
2. Arnold I.V. Stylistics of modern English (stylistics of decoding) / Study Guide. " Foreign. yaz. ". 3rd ed. M.: Education, 2017. <https://7universum.com/ru/philology/archive/item/14718>
3. Akhrenova N.A. Internet discourse as a global intercultural phenomenon and its linguistic design: M., 2019. - <https://cyberleninka.ru/article/n/linguistic-features-of-neologisms-in-the-internet-discourse>
4. Avlaeva Saida Bozorovna, Pragmatic Feature of Neologisms in Uzbek and English Languages, 176-179. <https://grnjournal.us/index.php/STEM/article/download/7424/7220/13103>
5. Bauer, L. *Introducing Linguistic Morphology*. Edinburgh University Press, 2003.
6. Crystal, D. *English as a Global Language*. Cambridge University Press, 2012.
7. Joʻrayev, M. "Oʻzbek tilida zamonaviy neologizmlar va ularning qoʻllanish xususiyatlari." *Oʻzbek tili va adabiyoti*, №5, 2020.
8. Plag, I. *Word-Formation in English*. Cambridge University Press, 2003.
9. Yule, G. *Pragmatics*. Oxford University Press, 1996.

³ Akhrenova N.A. Internet discourse as a global intercultural phenomenon and its linguistic design: M., 2019. -

<https://cyberleninka.ru/article/n/linguistic-features-of-neologisms-in-the-internet-discourse>